

**TABIY OFATLAR TARQALISH GEOGRAFIYASI, ULARNING
OLDINI OLIH VA OQIBATLARINI MINIMALLASHTIRISH
USULLARINI O'RGANISH**

**STUDYING THE GEOGRAPHY OF THE SPREAD OF NATURAL
DISASTERS, METHODS OF PREVENTING THEM AND MINIMIZING
THEIR CONSEQUENCES**

**ИЗУЧЕНИЕ ГЕОГРАФИИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ СТИХИЙНЫХ
БЕДСТВИЙ, МЕТОДОВ ИХ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И МИНИМИЗАЦИИ
ИХ ПОСЛЕДСТВИЙ**

**Urganch davlat pedagogika instituti
Filologiya va tarix fakulteti
2-bosqich talabaasi Sh.Rozzoqov**

**Ургенчский государственный
педагогический институт, факультет
филологии и истории
студент 2 курса Ш.Роззаков**

**Urgench State Pedagogical Institute,
Faculty of Philology and History
2nd year student Sh.Rozzoqov**

Annotatsiya: Ushbu maqolada jahonfagi eng dolzarb masalalardan biri tabiiy ofatlar va uni o'rganadigan fan, xususan, tabiiy ofatlarning oldini olish va oqibatlarini minimallashtirish usullari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Tabiiy ofatlar, geografik omillar, seysmik kamarlar, xalqaro hamkorlik, qutqaruv operatsiyalari, doimiy qurg'oqchilik, tropik siklon, zamonaviy texnologiyalar.

Abstract: This article discusses one of the most pressing issues in world science - natural disasters and the science that studies them, in particular, methods for preventing natural disasters and minimizing their consequences.

Keywords: Natural disasters, geographical factors, seismic belts, international cooperation, rescue operations, persistent drought, tropical cyclone, modern technologies.

Аннотация: В статье рассматривается одна из самых актуальных проблем мировой науки — стихийные бедствия и наука, их изучающая, в частности, методы предупреждения стихийных бедствий и минимизации их последствий.

Ключевые слова: Стихийные бедствия, географические факторы, сейсмические пояса, международное сотрудничество, спасательные работы, устойчивая засуха, тропический циклон, современные технологии.

Tabiiy ofatlar tarqalish geografiyasi tabiiy ofatlar va ularning dunyo bo‘ylab tarqalishini o‘rganadigan fan sohasini anglatadi. Tabiiy ofatlar – bu yer yuzidagi tabiiy hodisalardir, ular odamlar va tabiiy muhitga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu hodisalar orasiga zilzilalar, sunami, to‘fonlar, vulqonlar, qor ko‘tarilishlari, chang va qum bo‘ronlari, qurg‘oqchiliklar, sel va boshqa tabiiy hodisalar kiradi.

Tabiiy ofatlarning tarqalish geografiyasi bu hodisalarning dunyo bo‘ylab qayerda va qanday tarqalishini o‘rganadi. Bunda geografik omillar, iqlim, yer qobig‘ining tuzilishi va boshqa tabiiy sharoitlar katta ahamiyatga ega.

Dunyo qit’alari orasida tabiiy ofatlar ta’siriga eng ko‘p moyil bo‘lganlar quyidagicha taqsimlangan: Osiyo (38%), Shimoliy va Janubiy Amerika (26%), Afrika (14%), Yevropa (14%), Okeaniya (8%).

Turli qit’alarda tabiiy ofatlarning tarqalishi geografiyasining ba’zi xususiyatlari ham mavjud. Xususan, Afrikada – tabiiy hodisalar doimiy qurg‘oqchilikni o‘z ichiga oladi, ayniqsa ular Shimoliy va Sharqiy Afrikaning savanna zonasida tez-tez uchraydi.¹

Yer sharining ulkan seysmik kamarlari o‘tadigan Yevrosiyo hududida yerdagi zilzilalarning aksariyati sodir bo‘ladi. Eng faol tinch okeanidagi seysmik kamar bo‘lib, u bilan bog‘liq ko‘plab zilzilalar mavjud. Yevrosiyaning janubi va janubi-sharqida tayfunlar, tropik siklonlar faol, sunami bo‘lishi mumkin.

¹Стихийные бедствия и техногенные катастрофы. Превентивные меры, Библиотека Всемирного банка. М.: Альпина Паблишер, 2012. ISBN 978-5-9614-1527-8.

Yevrosiyaning shimolida toshqinlar, ko'chkilar va zilzilalar, tornadolar eng katta xavf hisoblanadi.

Shuningdek, Rossiyada Kavkaz, Oltoy, Sharqiy Sibir, Saxalin va Kamchatkada zilzilalar eng ko'p uchraydi. Sibir, Uzoq Sharq, Kavkaz daryolarida halokatli toshqinlar keng tarqalgan. Dovullar, bo'ronlar ko'pincha Primorsk va Xabarovsk o'lkalarida, Saxalin, Kamchatka, Chukotka va Kuril orollarida uchraydi.

Tabiiy ofatlar, masalan, yer silkinishlari, toshqinlar, bo'ronlar, sunami kabi hodisalar insoniyat uchun katta xavf tug'diradi. Bunday ofatlarning oldini olish yoki ularni kamaytirish uchun bir qancha chora-tadbirlar ko'rish mumkin. Quyidagi usullar tabiiy ofatlar tarqalishining oldini olishga yordam berishi mumkin:

Birinchidan, o'z vaqtida ogohlantirish tizimlari yo'lga qo'yilishi lozim. Masalan:

- Tabiiy ofatlar yuzaga kelishidan oldin, zamonaviy texnologiyalar yordamida (masalan, sunami va yomg'irli bo'ronlar uchun prognozlar) aholi ogohlantirilishi mumkin.

- Yer silkinishlarini aniqlovchi qurilmalar va toshqinlar uchun ilg'or kuzatuv tizimlari yaratish ham yordam beradi.

Ikkinchidan, infratuzilma va qurilishning mustahkamligi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

- Yer silkinishiga chidamli binolar va inshootlar qurish, toshqinlar hududida kanalizatsiya va suv o'tkazgichlarni mukammal tizimga keltirish.

- O'zgaruvchan iqlim sharoitida qurilish materiallari va usullarini yangilash ham muhim.

Uchinchidan, tabiiy resurslarni boshqarishning zarurligi:

- O'rmonlarni kesishni kamaytirish, tuproq eroziyasini oldini olish, dengiz bo'ylaridagi qirg'oqlarni himoya qilish.

- O'zgaruvchan iqlim sharoitlariga mos keladigan qishloq xo'jaligi va suv resurslarini boshqarish.

To'rtinchidan, aholini tayyorlash:

- Insonlarni tabiiy ofatlarga tayyorlash uchun maxsus treninglar va ta'lim dasturlarini o'tkazish. Aholi qanday harakat qilish, xavfsizlik choralarini bilishi kerak.

- Favqulodda vaziyatlarga tayyorlikni oshirish va tezkor yordam tizimlarini mustahkamlash.

Beshinchidan, xalqaro hamkorlik:

- Tabiiy ofatlarni oldini olishda mamlakatlararo hamkorlikni rivojlantirish, axborot almashish va birgalikda rejalashtirish juda muhim.

- O'zboshimchalik bilan choralar ko'rish o'rniga, global darajada muammolarni hal qilish.

Shu tarzda, tabiiy ofatlar tarqalishining oldini olish mumkin bo'lsa-da, butunlay bunday hodisalarni oldini olish qiyin, lekin zararlarini kamaytirish uchun chora-tadbirlar ko'rish zarur.²

Tabiiy ofatlardan keyingi zararni minimallashtirish uchun quyidagi choralar ko'rilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Zarar ko'rgan hududlarga tezkor yordam ko'rsatish ya'ni oqibatlarini minimallashtirish uchun tezkor qutqaruv operatsiyalari va yordam ta'minlash muhimdir. Bu odamlarning hayotini saqlab qolish va jarohatlarni kamaytirish imkonini beradi.

Aholini tabiiy ofatlar haqida xabardor qilish va ularga qanday harakat qilish kerakligini o'rgatish muhim. Bu evakuatsiya rejalarini amalga oshirishni osonlashtiradi. Tabiiy ofatlar yuzaga kelganidan keyin hududni tiklash uchun barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish kerak. Bu tiklash jarayonida ekologik va iqtisodiy jihatlariga ham e'tibor qaratilishi zarur.

² Geografiya lavin / Pod red. S. M. Myagkova, L. A. Kanaeva. – M.: Izdatelstvo MGU, 1992.

Shuningdek, texnologiyalar va innovatsiyalar bugungi kunda tabiiy ofatlar oqibatlarini minimallashtirish uchun katta yordam beradi.

Tabiiy ofatlarni oldindan aniqlash va bashorat qilishda sun'iy yo'ldoshlar va zamonaviy GPS texnologiyalari katta yordam beradi. Tabiiy ofatlarni simulyatsiya qilish va ularga qarshi kurashishda kompyuter modellari yordamida imkoniyatlar va xavflarni prognoz qilish imkoniyatlari mavjud.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tabiiy ofatlar insoniyat uchun katta tahdid hisoblanadi, ammo ularning tarqalishini, oldini olishni va oqibatlarini minimallashtirishni o'rganish orqali ko'plab hayotlarni saqlab qolish mumkin. Faqat ilm-fan, texnologiyalar, davlatlararo hamkorlik va mahalliy jamoalarning o'zaro ishlashi natijasida tabiiy ofatlarga qarshi samarali choralar ko'rish mumkin. Bundan tashqari, tabiiy ofatlarni oldini olish va oqibatlarini kamaytirishning eng samarali usuli – bu xabardorlikni oshirish va odamlarni tayyorlashdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Стихийные бедствия и техногенные катастрофы. Превентивные меры, Библиотека Всемирного банка. М.: Альпина Паблишер, 2012. ISBN 978-5-9614-1527-8.
2. Geografiya lavin / Pod red. S. M. Myagkova, L. A. Kanaeva. – M.: Izdatelstvo MGU, 1992.
3. „РИА Новости. Высота цунами, обрушившегося на Японию 11 марта, превышала 40 метров“. 2011-yil 16-iyunda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2012-yil 14-yanvar.
4. Federalniy zakon N 69-FZ „O pojarney bezopasnosti“ Statya 1. Osnovnie ponyatiya
5. „Пожары в России: огонь охватил 20 регионов (видео)“. Утро России (2010-yil 6-avgust). 2010-yil 16-noyabrda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2010-yil 13-avgust.
6. „Лесные и торфяные пожары лета 1972 г. Справка“. РИА Новости (2010-yil 5-avgust). 2012-yil 17-fevralda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2010-yil 13-avgust.
7. bse.sci-lib.com/article069840.html BSE

8. Orlovskiy S. N. Lesnie i torfyanie pojari (Wayback Machine saytida 2017-05-08 sanasida arxivlangan).
9. Советский энциклопедический словарь. М.: «Советская Энциклопедия», 1981.
10. Советский энциклопедический словарь. М.: «Советская Энциклопедия», 1981.
11. Наливкин Д. В.. Смерчи. М.: Наука, 1984.